

Agroerdészet Európában

Dr. Somogyi Norbert – mezőgazdasági és környezetügyi szakatassé, Magyarország Párizsi Nagykövetsége

A korábbi évszázadokban sokféle komoly jelentőségű agroerdészet Franciaországban a közös agrárpolitika (KAP) kötelező ugaroltatási rendszerével egy időben, a nyolcvanas évek második felében, a kilencvenes évek elején került újra előtérbe a gyakorlatban. Akkor, amikor egyes régiókban kifejezetten nagy mezőgazdasági területeken szűnt meg a szántóföldi növénytermesztés.

Ez a változás két következménnyel járt: a gazdálkodók erdősítésbe kezdtek és áttértek az erdőgazdálkodásra, vagy pedig a művelés fölhagyásával megkezdődtek az erdőtársulások kialakulásához vezető természetes szukcessziós folyamatok. Ezek a jelenségek például Auvergne régióban azt eredményezték, hogy a korábban 11%-os erdősültség mára 30% lett – de pontosan ezek a folyamatok vezettek oda is, hogy elindultak az agroerdészet európai megerősödéshez vezető kutatások. Amikor a kutatómunka megkezdődött és a termelői érdeklődés az agroerdészet felé fordult, Franciaországban – és szinte egész Európában – már csak nyomokban volt fellelhető ez a korábban elterjedt hagyományos termelési mód, míg a világban még mindig sokfelé, főleg a trópusi és szubtrópusi vidékeken ma is napi gyakorlat.

Franciaországban a 2000-es évek elején mintegy 160 ezer hektárt lehetett

Figyelembe véve a klímaváltozás már mutakozó hatásait, Európa számos területén és több kultúrában elértük a lehető legnagyobb agrárhozzamokat. A környezet károsítása, vagy nagyon jelentős többletköltség nélkül nem lehet tovább növelni ezeket az értékeket. Ezért minden olyan terület kiemelt figyelmet érdemel, ami más ígéretes lehetőséget kínál. Az egyik ilyen az agroerdészet.

besorolni agroerdészeti kultúrába. Ezek elsősorban a hegyvidéki területeken (Massif Central, Alpok, Korzika, Pireneusok) található és különböző agrár- és erdészeti növényfajok együttes termesztéséről vagy gyümölcs és erdészeti fafaj, illetve legeltetéses állattartás összekapcsolásáról lehet esetükben beszélni.

Az INRA (a francia Nemzeti Agrárkutató Intézet) 1995-ben 50 hektáron indította el az első, kifejezetten agroerdészeti kutatási programját számos erdészeti és mezőgazdasági partner – köztük az agrárkamara – részvételével Montpellier közelében. 2006–2007-ben már hat régióban folytak ezek a kísérletek a mezőgazdasági minisztérium anyagi támogatásával megvalósuló agroerdészeti kutatási program keretében.

ben, 2008-ban pedig már közel 300 kísérleti vagy gyakorlati agroerdészeti projekt futott az országban. A gazdák indítatása más és más, de a 2009-ben meghirdetett nemzeti ültetvénytámogatási program – köszönhetően a szakmai szervezetek és az agrárkamara erőteljes lobbijának – már az agroerdészeti projektek támogatását is lehetővé teszi, és ez több ezer hektár ilyen irányú használatát ösztönözte. Az igénybe vehető támogatás felső határa 70, kivételes esetekben 80%, a támogatás igénylésének feltételeit regionális szinten határozzák meg.

2000 előtt az agroerdészeti parcella nem számított sem erdészeti, sem mezőgazdasági területnek, utána semmilyen támogatást nem igényelhetett a gazda a KAP első pilléréből. A helyzet érdemben 2006-ban változott meg, onnantól kezdve mezőgazdaságilag művelt területnek ismerték el az agroerdészeti kultúrát, amennyiben a fák sűrűsége nem haladta meg az ötvenet hektáronként. Ezt az értéket 2010-ben 200-ra emelték és ezt jogszabályban is kihirdették. (Svédországban a támogatás akkor vehető igénybe, ha ez az érték legfeljebb 60 fa/ha.) A KAP 2008–2009-es fölülvizsgálatát követő agrár-környezetgazdálkodási intézkedések és az ezekkel bevezetett ekvivalencia-értékek fölértékelték az agroerdészet szerepét.

Visszatekintés egy 2011-es francia agroerdészeti konferenciára

A gyakorlat előretörését jól szemlélteti, hogy egy 2011-ben rendezett európai agroerdészeti konferencián *Christian Dupraz* (az INRA munkatársa) közel két évtizedes gyakorlati tapasztalatokat ismertetett, egyebek között a 14 évig folytatott nyár-őszi búzatársítás eredményeit. Ezek azt mutatták, hogy egyértelműen jobb a vegyes kultúrák fényhasznosítása, mint a monokultúráké (búza vagy nyárerdő külön-külön), nagyobb a biomassa-hozam és más a növények viselkedése is. Ez egyebek között megmutatkozik abban is, hogy pl. a nyárfák gyökérzete sokkal mélyebbre hatol, mint az erdészeti monokultúrákban.

Martin Pigeon (CEO, Belgium) az európai kutatás agroerdészeti orientációjának fontosságát hangsúlyozta, egyben



Amerikai dió és kalászos tarló, báltérben nyárültetvénnel



Hagyományos agroerdészeti kultúra Provence-ban, olíva, szőlő, levendula

kiemelte, hogy az új KAP-ban az agrár-innováció nevesítése és az erre a célra elkülönített 5 milliárd euró jó kezdeményezés és ez messzemenően alkalmazható az agroerdészeti kutatásokra is. Az európai SAFE projekt 2001-2005 között egyértelműen erős lökést adott annak, hogy az agroerdészet érdemben megjelenhetett a KAP-ban, az első és a második pillérben egyaránt, legalábbis jogilag. Az viszont már más kérdés, hogy ezt az egyes országok miként alkalmazzák.

A franciák szerint nem lehet egyetlen és egységes agroerdészeti gyakorlatról beszélni, ez ugyanis rendkívül sokoldalú tevékenység lehet, nem írható le annyival, hogy fákat ültetünk. Arra van szükség, hogy a KAP jogszabályi környezete tegye lehetővé a fás kultúrák integrálását a klasszikus mezőgazdasági kultúrákba, az egyes intézkedések pedig (elsősorban környezetgazdálkodás) segítsék ennek érdemi megvalósítását.

A szakmai szervezetek álláspontja szerint mindenképp arra van szükség, hogy az agroerdészeti parcellákat feltétel nélkül elismerjék mezőgazdasági területnek. Annak kapcsán viszont megoszlanak a vélemények, hogy szükség van-e a fás szárú növények számának maximalizálására vagy sem.

A hozzáértők szerint az első pillér esetében két fő célt kell elérni: az agroerdészeti parcellákra a fás szárú növények sűrűségétől függetlenül legyen érvényes a közvetlen támogatások rendszere, valamint vegyék figyelembe az ilyen területek környezetvédelmi hasz-

nát és ezt kapcsolják össze a közvetlen támogatások kifizetésével. A második pillér vonatkozásában a vidékfejlesztési szempontokat kívánják figyelembe venni és ennek alapján egy kifejezetten agroerdészeti parcellák telepítésére megnyitott támogatást bevezetni. Tekintettel arra, hogy az agroerdészet területén még nagyon komoly kutatómunkára van szükség, minden szakmai szervezet ennek erősítését javasolja. Akár úgy is, hogy a most életbe lépő KAP agrárkutatói büdzséjének egy részét kifejezetten erre a célra fordítsák.

A nemzetközi kitekintésben a leginkább érdeklődésre számot tartó országok között elsősorban Spanyolországot, Portugáliát és Görögországot kell említeni, 3, másfél, illetve 1 millió hektárnyi agrárerdészeti területtel, amik nagysága sajnálatosan folyamatosan csökken. Spanyolország és Portugália esetében elsősorban a legeltetéses állattartás – ideértve természetesen a paratölgy/ibér sertés kettőst – a meghatározó, míg Görögországban inkább a kisgazdaságok és a biogazdaságok gyakorlatára jellemző ez a természetesi mód, főleg a növénytermesztésben.

A 2011-es agroerdészeti konferencián hozzászóló *Szedlák Tamás*, az Európai Bizottság Mezőgazdasági és Vidékfejlesztési Főigazgatóságának erdészeti szakértője, Magyarországot Franciaországgal és Olaszországgal egyetemben azon néhány ország között említette, amelyeknek kiemelkedően magas színvonalú agroerdészeti hagyományai voltak – elsősorban a mezővédő erdősávokkal – évszázadokon keresztül, és ahol jelenleg komolyan igyekeznek ezeket részlegesen feléleszteni, alkalmazni. Egyebek között azért, mert a klímaváltozáshoz alkalmazkodás során ezeknek az erdősávoknak különösen fontos szerepe lehet az elsivatagosodás, valamint az aszály elleni védekezésben. Minden jelenlétét arra bátorított, hogy tegyenek meg minden tőlük telhetőt az agroerdészeti gyakorlat minél szélesebb körű elterjesztéséért, hiszen az agroerdészeti kutatók szerint ezek a rendszerek lényegesen – átlagosan 36%-kal



Legeltetéses állattartás és dióültetvény párosa (Massif Central)



Kalászos gabona és amerikai dió párosa Délnyugat-Franciaországban

– hatékonyabbak, mint a „tisza” kultúrák. Azaz ha különválasztjuk a mezőgazdasági és az erdészeti részt, akkor 136 hektáron termelhető meg az a mennyiség, amit az agroerdészeti rendszerek 100 hektáron adnak. Szedlák Tamás hozzátette, hogy Magyarországon a Dunántúlon még ma is vannak nyomai a korábbi legelőerdőknek, ahol esetleg „spanyol mintára” minőségi sertéstartást is lehetne folytatni. A 2014–20 közötti időszakra szóló vidékfejlesztési rendeletben a létesítési támogatáson kívül már az első három évben támogatnák az ápolás költségeit is, így mindenképpen érdemes lenne ezt a lehetőséget alaposabban körüljárni.

Mi történt azóta?

Franciaországban 2012 nyarán kormányváltás volt, az új mezőgazdasági miniszter, *Stéphane Le Foll* egyik legfontosabb intézkedése az agroökológiai program elindítása volt. Annak azzal is hangsúlyt kívánt adni, hogy a francia mezőgazdaság jövőjéről a Nemzetgyűlés által januárban első olvasatban már megszavazott törvénytervezet egyik fejezete gyakorlatilag erről szól. Miről is van szó tulajdonképpen és hogyan függ ez össze az agroerdészettel?

Az agroökológia fogalma igazán hangsúlyosan a 2012-es kormányváltás nyomán került be a szakmai köztudatba, ami egyértelműen *Stéphane Le Foll* miniszter hivatalba lépésével függ össze. A tárcavezető azóta számtalanszor kifejtette, hogy érdemi dinamikát

szeretnének a vidéken teremteni, ami a kutatással együttműködve kollektív folyamatokat indít el, és utat nyit az ökológiailag erős és gazdaságilag hatékony termelési módok alkalmazásának. A miniszter mindenekelőtt az „építkezésre” helyezi a hangsúlyt, szerinte elébe kell menni az eseményeknek, nem pedig a környezeti károkat kell megpróbálni utólag csökkenteni. Úgy véli, ha a környezetet szennyezzük, azzal pazaroljuk a természeti erőforrásokat, ezen keresztül pedig fölösleges költségeket okozunk a társadalomnak. Ha ezt a szennyezést megszüntetjük, jelentős anyagi forrásokat takaríthatunk meg, amik fölhasználhatók a termelés egyéb vetületeiben. A szakminiszter szerint 5–10 évre van szükség az érdemi előrehaladáshoz az agroökológiai mezőgazdasági rendszerek alkalmazásában, mint amilyen az agroerdészet is.

A francia és vele az európai mezőgazdaság jövőjével mindinkább összefügg a fenntarthatóság kérdése. Elsősorban a mezőgazdasági termelés ökológiai vonatatain keresztül kerül előtérbe és a lehetséges utak között mind többen említik az agroerdészetet. Ez a termelési mód Franciaországban lassan, de biztosan terjed és bírja a jelenlegi mezőgazdasági miniszter, *Stéphane Le Foll* támogatását is. A miniszter fölkérése nyomán 2013 nyarára elkészült az újszerű, környezetkímélő termelési módokat leíró és alkalmazási lehetőségeiket elemző, tudományos igényű anyag is. Ezt *Marion Guilou* (az INRA volt elnök-főigazgató asszonya, jelenleg az Agreenium agrárkutatói és –főiskolai tanácsadó elnöke, a FACCE-JPI¹ elnök-asszonya) ta-

vály június 11-én ismertette a sajtó képviselőivel és átadta a miniszternek. Az anyag egyik legfontosabb tanulsága, hogy nincs egységes és általánosan alkalmazható eljárás, az egyes ökológiai és agrotechnikai elemekből, a helyi természeti, gazdasági és humán adottságok függvényében kell fölépíteni a helyben legjobb eredménnyel alkalmazható termelési módszert.

A miniszter már tavaly május közepén, azaz az agroökológiai tanulmány elkészülte előtt fölhívást tett közzé. 2,5 millió eurót szán a tárca „ökonómiai és környezetvédelmi csoportok” (*groupements d'intérêt économique et environnemental, GIEE*) megalakítására. A GIEE-k az adott vízgyűjtő területek átfogó szemléletű kezelését, az agroerdészet fejlesztését, az erdősávok (újra)telepítését és a biogáztermelés bővítését hivatottak előremozdítani.

Az agroerdészet nem jár egyedül...

A francia agroerdészeti egyesület (*Association Française d'Agroforestrie*) már 2013. februári hírlevelében (*Agroforestries*) hangsúlyozta, hogy a *Stéphane Le Foll* miniszter által kezdeményezett hároméves méhészeti program sikeréhez érdemben hozzájárulhat az agroerdészet is, hiszen a különböző fafajok jelentős szerepet tölthetnek be a méhek táplálásában. Ezen állításukat arra alapozzák, hogy a természetben előforduló és az agroerdészetben is hasznosítható fák és cserjék számottevően megnyújthatják a méhek természetes táplálkozási ciklusát a hagyományos gazdálkodásban természetett növényfajokhoz képest. Példaként a legkorábbi pollendóknak a fűzfákat és a mogyorót hozzák, de megjegyezték azt is, hogy a parcellákat, vízfolyásokat, utakat szegélyező cserjék és fák gyakorlatilag a teljes tenyészidőszakban védelmet és táplálékot nyújtanak a méheknek – teljesen ingyen. Az egyesület szerint az agroerdészeti rendszereknek számos kedvező hatása van a méhekre, nem csak méhlegelőként szolgálnak, de növelik a flóra és a fauna változatosságát, csökkentik az eróziót, tompítják a klimatikus szélsőségeket, kedvező mikroklímát teremtenek és változatosabbá teszik a tájképet is. Meggyőződésük, hogy az agroerdészet az általa alkalmazott transzverzális megközelítésnek köszönhetően valóban időben tartós megoldást nyújthat és érdemben hozzájárulhat a termelés és környezetvédelmet ötvöző és zölddebb KAP megvalósításához. 🌿

¹ Joint Programming Initiative on Agriculture, Food Security and Climate Change